

Utbildningsutskottets yttrande

1996/97:UbU6y

Utvecklingen inom den kommunala sektorn

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 13 maj 1997 berett utbildningsutskottet tillfälle att avge yttrande över regeringens skrivelse 1996/97:118 Utvecklingen inom den kommunala sektorn jämte motioner i de delar skrivelsen och motionerna avser utskottets beredningsområde. Två motioner har väckts med anledning av skrivelsen, 1996/97:Fi91 av Lars Tobisson m.fl. (m) och 1996/97:Fi92 av Anne Wibbe och Karin Pilsäter (fp). Utskottet behandlar i det följande *dels* skrivelsens avsnitt Barnomsorg och Skolväsendet, *dels* yrkandena 7–15 i motion Fi91 och yrkandena 3–6 i motion Fi92.

Skrivelsen

I skrivelsen lämnar regeringen en översiktlig redovisning av hur den kommunala verksamheten utvecklas i förhållande till de nationella mål som statsmakterna har satt upp för vissa verksamhetsområden. Vidare ges en redovisning av kommunernas och landstingens ekonomi och utvecklingen av organisations- och verksamhetsformerna. – Statistiska uppgifter finns för närvarande inte att tillgå för verksamhetsåret 1996, anför regeringen, annat än i preliminär form. Därför avser den övervägande delen av redovisningen verksamheten år 1995.

Frågor som rör utbildningsutskottets beredningsområde behandlas under särskilda avsnitt *barnomsorg* (s. 71–79) och *skolväsendet* (s. 80–111). I avsnittet om skolväsendet behandlas var för sig *barn- och ungdomsskolan* (grundskolan, gymnasieskolan, särskolan) och *vuxenutbildning* (kommunal vuxenutbildning, vuxenutbildning för utvecklingsstörda, svenskundervisning för invandrare). Avslutningsvis tar regeringen i detta avsnitt upp vissa för samtliga skolformer gemensamma frågor såsom informationsteknik (IT), fortbildning och utvecklingsplan samt till sist aktuella utredningar på skolområdet.

Som bakgrund till regeringens redovisning såvitt avser de nu aktuella områdena ges en översikt av det regelsystem som gäller för respektive verksamhet. I övrigt består redovisningen i stor utsträckning av statistiska uppgifter, ofta redovisade i tabellform.

Barnomsorg och skolstarten

För att stärka de enskilda förskolornas ställning i avvaktan på mer genomgripande familjepolitiska reformer vore enligt motion 1996/97:Fi91 (m) ett viktigt steg att återinföra kommunernas skyldighet att lämna *bidrag till enskild förskole- och barnomsorgsverksamhet*. Bidragsregler och styrsystem måste utformas så att vissa verksamhetsformer, t.ex. familjedaghem, inte missgynnas. Regeringen bör återkomma med förslag i denna riktning (yrk. 7).

U t s k o t t e t erinrar om att socialutskottet tidigare i år har avslagit ett motionsyrkande om att enskild barnomsorg skall ha rätt till samma ekonomiska stöd som den som bedrivs i offentlig regi (mot. 1996/97:So639 yrk. 1, bet. 1996/97:SoU8). Enligt gällande bestämmelser, vilka trädde i kraft den 1 januari 1995, kan kommunen lämna bidrag till enskild förskoleverksamhet och enskild skolbarnomsorg, om verksamheten uppfyller vissa i socialtjänstlagen angivna krav och avgifterna inte är oskäligt höga (18 § nämnda lag). Sådant bidrag bör lämnas med ett belopp per barn som inte oskäligt avviker från kommunens kostnad per barn i motsvarande verksamhet. Någon skyldighet för kommunen att lämna bidrag föreligger inte. Det ankommer på kommunen att själv bedöma huruvida bidrag för enskild förskoleverksamhet och enskild skolbarnomsorg skall ges eller ej. Utskottet anser inte att reglerna skall ändras, varför finansutskottet bör avstyrka yrkandet.

I motion 1996/97:Fi92 (fp) yrkande 3 krävs en *utvärdering av kvaliteten i barnomsorgen*. Det är, anför motionärerna, angeläget med en bredare analys av kvaliteten i förhållande till insatta medel och de behov som finns. Denna analys bör sättas i relation till beräkningsmetoderna i det kommunala kostnadsutjämnningssystemet.

U t s k o t t e t, som avstyrker bifall till yrkandet, vill peka på att det i regeringsförklaringen i mars 1996 slogs fast att skolan, förskolan och fritidshemmen – som ett led i det livslånga lärandet – skall integreras för att förbättra grundskolans första viktiga år. Regeringen har behandlat denna fråga utförligt i sin skrivelse 1996/97:112 Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet. Regeringen anför där att all pedagogisk verksamhet som rör barn och ungdom genom en integrering av förskola, skola och skolbarnomsorg kan bilda en helhet som höjer kvaliteten i verksamheten. Regeringen återkommer till frågan även i nu förevarande skrivelse och tecknar där en bild av läget för Regeringskansliets beredning av kommande förslag om erforderliga regeländringar (s. 78 f.). I proposition 1995/96:206 Vissa skolfrågor m.m. har regeringen aviserat att Statens skolverk kommer att bli ansvarig myndighet också för tillsyn, uppföljning, utvärdering och utveckling av förskoleverksamhet och skolbarnomsorg. Utskottet har inhämtat att regeringen avser att ge Skolverket i uppdrag att utföra nya utvärderingar av kvaliteten inom barnomsorgen, när myndigheten övertagit tillsynsansvaret för barnomsorgen, vilket beräknas ske den 1 januari 1998. Utskottet anser att det föreliggande yrkandet om utvärdering av kvaliteten i

barnomsorgen i huvudsak är tillgodosett mot bakgrund av vad utskottet nu redovisat om förestående förändringar.

Med hänvisning till att det av skrivelsen framgår att kommunerna har skärpt reglerna för barnomsorg till arbetslösa föräldrars barn och att andelen kommuner som låter barn behålla sin barnomsorgsplats när en förälder är föräldraledig har minskat föreslås i motion 1996/97:Fi92 (fp) en kartläggning av antalet *barn utanför den pedagogiska förskolan*. Alla barn skall enligt motionärerna erbjudas en pedagogisk förskoleverksamhet från tre års ålder och därigenom få en god start (yrk. 4).

U t s k o t t e t vill än en gång åberopa socialutskottets i det föregående nämnda och av riksdagen godkända betänkande, där även den nu aktuella frågan behandlats (1996/97:SoU8). Socialutskottet framhåller att det är angeläget att barn vars föräldrar blir arbetslösa eller föräldralediga och som har behov av det får behålla sin plats i barnomsorgen. En noggrann bedömning bör i varje enskilt fall göras av barnets behov av trygga förhållanden och av att delta i pedagogisk verksamhet. Någon ändring av bestämmelserna i socialtjänstlagen behövs inte, anför socialutskottet. I regeringens i det föregående nämnda skrivelse 1996/97:112 ägnas ett särskilt avsnitt åt frågan om förskola för utsatta barn, där det bl.a. framhålls att den växande arbetslösheten påverkar också barns villkor och möjligheter att utveckla sin potential. Föräldrars arbetslöshet kan innebära oro, stress och ångest också för barn (s. 56 f.). Mot bakgrund av att regeringen i båda de nu aktuella skrivelserna uppmärksammat problemet med barn som av kommunerna blivit ställda utanför barnomsorgen, bör riksdagen kunna utgå från att regeringen uppmärksammat utvecklingen ute i kommunerna i nu berört hänseende. Med hänvisning härtill anser utskottet att yrkande 4 i motion 1996/97:Fi92 inte bör föranleda någon riksdagens särskilda åtgärd, varför det bör avstyrkas av finansutskottet.

Ett uttalande av riksdagen om *sänkt ålder för skolpliktens inträdande* begärs i motion 1996/97:Fi91 (m). Motionärerna finner det beklagligt att regeringen inte kan fatta beslut i frågan utan fortsätter att laborera med olika ”mellanformer”, nu senast s.k. förskoleklasser. Motionärernas ståndpunkt är helt klar: skolplikten skall normalt inledas det år barnet fyller sex år. Regeringen bör snarast återkomma med förslag i denna fråga (yrk. 8).

U t s k o t t e t har tidigare vid två tillfällen under innevarande riksmöte utförligt behandlat frågan om ålder för skolstart och skolpliktens omfattning och därvid bl.a. avstyrkt yrkanden från Moderaterna med i huvudsak samma innebörd som det nu förevarande (bet. 1996/97:UbU5 s. 7 f., 1996/97:UbU6 s. 12 ff.). Riksdagen följde utskottet. Med hänvisning till vad utskottet sålunda tidigare har anfört och till att kommunerna efter den 1 juli 1997 är skyldiga att ta in sexåringar i skolan, om föräldrarna önskar det, samt till den förestående samordningen av förskoleverksamheten och skolan, bör även det nu förevarande yrkandet avslås av riksdagen.

I motion 1996/97:Fi92 (fp) anförs att det saknas uppgifter om hur många kommuner och skolor som inte ansett sig kunna bereda intresserade sexå-

ringar någon plats i skolan. Motionärerna begär en *kartläggning av möjligheterna för sexåringar att börja skolan* (yrk. 5).

U t s k o t t e t anser att finansutskottet bör avstyrka yrkandet och därvid huvudsakligen hänvisa till vad utskottet just anfört om kommunernas skyldighet att på begäran av föräldrarna ta emot sexåringar i skolan. Mot bakgrund av vad som anförs i motionen vill utskottet tillägga att det av Skolverkets undersökningar framgår att 249 kommuner (86 %) läsåret 1995/96 uppgav att de tog emot alla sexåringar som ville börja skolan (Skolverkets rapport nr 107). Skolverket har däremot inte närmare studerat varför många kommuner och skolor inte ansett sig kunna bereda intresserade sexåringar någon plats i skolan på grund av att verkets ansvarsområde ännu ej omfattar sexåringarna.

Grundskolan och gymnasieskolan

I skrivelsen redovisas *skillnaderna vad gäller kostnaden för den kommunala grundskolan* år 1995. Den var totalt för hela riket 45,7 miljarder kronor eller 50 300 kr per elev. Den högsta kostnaden per elev, inklusive skolskjutsar och kommungemensamma kostnader, var 81 300 kr och den lägsta 37 900 kr. I skrivelsen pekas på några tänkbara förklaringar. I storstäderna kan omfattningen av hemspråk och svenska som andraspråk vara det som påverkar kostnadsutfallet. Kostnadsvariationen kan även till en del förklaras av skillnader i prioriteringar. Även skillnader i resursutnyttjande och redovisningsteknik kan ligga bakom de olika kommunernas kostnadsbilder.

Det finns enligt motion 1996/97:Fi91 (m) all anledning att på nationell nivå gå vidare vad gäller analysen av orsakerna till skilda kostnader, framför allt vad gäller i vilken utsträckning skillnaderna i kostnader motsvaras av skillnader i elevernas kunskapsutveckling och skolans resultat i övrigt (yrk. 9).

U t s k o t t e t noterar att regeringen i skrivelsen återger vad Skolverket hittills kommit fram till beträffande orsaker till skillnaderna i grundskolekostnaderna (s. 84 ff.). Verkets undersökning visar att hälften av skillnaden mellan kommunerna beror på fem angivna variabler (invånardistans, andel barn med utlandsfödd förälder, socialistisk majoritet, elever per skola och skattekraft). Samtliga variabler med höga värden höjer kostnaden per elev utom variabeln elever per skola som sänker kostnaden. Övriga förklaringar till kostnadsskillnaderna kan vara t.ex. effektivitet i organisationen, kontinuitet i maktinnehaven, konkurrenssituationen och politisk handlingskraft samt redovisningsteknik.

Det är även enligt utskottets uppfattning angeläget att närmare undersöka huruvida skillnaderna i kostnader ger utslag i skolans resultat.

Utskottet har erfäratt att Skolverket har påbörjat ett projekt som skall studera sambandet mellan resurser och resultat. Även andra faktorer, såsom socioekonomiska förhållanden, skall beaktas i utredningen. Resultatet planeras kunna presenteras under våren 1998.

Syftet med yrkandet är – menar utskottet – tillgodosett med vad utskottet nu har anfört, varför något uttalande av riksdagen i enlighet med yrkandet inte är påkallat. Finansutskottet bör därför avstyrka detsamma.

Rätten att välja skola och information härom samt möjligheten att välja program i gymnasieskolan behandlas i motion 1996/97:Fi91 (m) yrkande 10. Utöver en analys av de kriterier kommunerna använder för att motsätta sig vårdnadshavarens önskemål, borde även frågan om hur kommunerna aktivt försöker förändra sin skolorganisation på sikt utifrån elevers och föräldrars önskemål belysas, anför motionärerna. De saknar i skrivelsen information om hur kommunerna fullföljer uppdraget att informera elever och föräldrar om rättigheter och möjligheter att välja skola. Även elevernas val av program i gymnasieskolan skall tillgodoses i så stor utsträckning som möjligt, anför motionärerna. Det finns behov av en fortlöpande analys på nationell nivå av varför vissa program inte lockar så många sökande.

I motion 1996/97:Fi92 (fp) yrkande 6 behandlas frågan om elevers reella *möjlighet att välja skola* och en kartläggning av denna. Man vet inte, säger motionärerna, hur många kommuner som i praktiken inte ger sina elever rätt att välja skola. Det saknas uppgifter om hur många elever som tillåts att välja annan skola och hur många som nekats. Genom att aktualisera frågeställningen ute på skolorna och i kommunerna skulle en process kunna starta där man kan finna lösningar för att i högre grad kunna tillgodose föräldrarnas önskemål.

Utskottet tar först upp frågan om val inom gymnasieskolan, som helt nyligen har behandlats av utskottet med anledning av likartade yrkanden från Moderaterna, Folkpartiet liberalerna och Kristdemokraterna (bet. 1996/97:UbU10). Utskottet fäste uppmärksamheten på att regeringen i den till riksdagen överlämnade nationella utvecklingsplanen tagit upp frågor kring en utveckling av gymnasieskolan (skr. 1996/97:112). Regeringen meddelade där att man avser att ytterligare utreda hur en modernisering av utbudet av gymnasieskolans program, deras utformning uttryckt i gymnasiepoäng samt studievägsstrukturen inom programmen bör se ut (s. 74). – I den nu föreliggande skrivelsen konstateras att 72 % av alla elever togs in på sitt förstahandsval år 1995. Samma år uppgav elever på program med yrkesämnen att de var mindre nöjda med möjligheterna att fritt välja program, gren eller kurser. Andelen sökande som fått sina val tillgodosedda varierade från program till program. Det var främst de som sökt till naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen som fick sina förstahandsval tillgodosedda. Regeringen anför att den parlamentariska kommitté som följer gymnasieskolans utveckling bedömer att program som har en låg andel förstahandssökande kontinuerligt bör uppmärksammas.

Någon lagstadgad skyldighet att informera om möjligheterna att välja skola har inte kommunerna, vilket innebär att informationsutbudet varierar mellan olika kommuner. När det gäller kommunernas information till elever och föräldrar om möjligheten att välja en annan kommunal skola framgår det av Skolverkets undersökningar att sådan information lämnades inför läsåret 1995/96 i 178 kommuner (62 %). Det var något mindre än inför läsåret 1994/95, då 195 kommuner (68 %) lämnade motsvarande information. Inför läsåret 1995/96 informerade 82 kommuner (28 %) om möjligheten att välja en fristående skola (Beskrivande data om skolverksamheten, Skolverkets rapport nr 107).

Utskottet erinrar om att det är föreskrivet att kommunen vid fördelningen av elever på olika skolor skall beakta vårdnadshavares önskemål om att deras barn skall tas emot vid en viss skola så långt det är möjligt utan att andra elevers berättigade krav på placering i en skola nära hemmet åsidosätts eller att betydande organisatoriska eller ekonomiska svårigheter uppstår för kommunen (4 kap. 6 § skollagen). Utskottet finner det rimligt att kommunen informerar föräldrarna om detta. Det borde även, enligt utskottet, vara naturligt att kommunen underrättar föräldrar om möjligheten att söka plats på en fristående skola, om sådan finns i kommunen.

Tillgängliga uppgifter ger vid handen att det är få föräldrar som väljer en annan skola än den närmaste för sina barn. I nio kommuner av tio är andelen som väljer en annan skola mindre än 3 % och andelen som väljer en fristående skola mindre än 2 % (Årsredovisning för budgetåret 1995/96, Skolverket). Av regeringens skrivelse framgår att i 196 kommuner (72 %) tillgodosågs läsåret 1995/96 alla elevers önskemål att få gå i en annan kommunal skola än i den närmaste. De vanligaste hindren är platsbrist och avstånden till de olika skolorna.

Utskottet avstyrker bifall till yrkandena 10 i motion 1996/97:Fi91 och 6 i motion 1996/97:Fi92.

När det gäller valfriheten och mångfalden i skolan spelar *de fristående skolorna* en särskild roll, heter det i motion 1996/97:Fi91 (m). De nya reglerna för dessa som nu träder i kraft riskerar att allvarligt försvåra för de fristående skolorna att bedriva sin verksamhet. Ett exempel på detta är att många kommuner ännu inte har förhandlat färdigt de ersättningar som de fristående skolorna skall få under nästa hösttermin (yrk. 11).

U t s k o t t e t erinrar om att regeringen i anslutning till riksdagens beslut om nya bidragsregler för fristående skolor, vilka kommer att tillämpas på utbildning som äger rum efter den 1 juli 1997, informerade riksdagen om sin avsikt att låta en expertkommitté under två år följa hur bidragsgivningen fungerar. Denna dag, 15 maj, har regeringen beslutat direktiv för en sådan uppföljning. Resultatet skall redovisas senast den 1 oktober 1999. En kommitté har tillsatts. Den skall bl.a. belysa resursfördelningens effekter för såväl fristående grundskolor som kommuner.

Med hänvisning till vad utskottet nu har anfört om uppföljning av de nya bidragsbestämmelserna föreslår utskottet att finansutskottet avstyrker bifall till yrkande 11 i motion 1996/97:Fi91.

Förslag om en *nationell skolpeng* förs åter fram av Moderaterna i motion 1996/97:Fi91 yrkande 12. Ett genomförande av förslaget skulle innebära att staten övertar finansieringsansvaret för skolan medan ansvaret för verksamheten kan decentraliseras ytterligare, ända ut till den enskilda skolan. I motionen anges en rad fördelar med det föreslagna systemet.

U t s k o t t e t avstyrkte fyra yrkanden med begäran om införande av nationell skolpeng i anslutning till behandlingen av budgetpropositionen hösten 1996 (1996/97:UbU1 s. 77). Bland annat hänvisade utskottet då till sin motivering för avslag på ett likartat yrkande tidigare samma år vid behandlingen av den ekonomiska vårpropositionen (1995/96:UbU6y s. 8 f.). Med hänvis-

ning till vad utbildningsutskottet anförde vid båda dessa tillfällen anser utskottet att riksdagen bör avslå yrkandet.

I motion 1996/97:Fi91 (m) begärs ett tillkännagivande av riksdagen till regeringen om vad i motionen anförts om *kvalitetsarbetet i skolan* (yrk. 13). Motionärerna menar att ett fristående kvalitets- och utvärderingsinstitut skulle kunna skapas genom en omorganisation av Skolverket och Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH). Vidare måste kommunerna i större utsträckning än i dag ta del i kvalitetsarbetet. Regeringens beslut att skolorna inte skall vara skyldiga att delta i den nationella utvärderingen i årskurs 5 rimmar illa med regeringens försäkringar om vikten av nationell uppföljning och utvärdering, anför motionärerna.

U t s k o t t e t avstyrker yrkandet och hänvisar därvid till den utförliga behandling som regeringen i sin till riksdagen nyligen avlämnade skrivelse med utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning ägnar frågan om kvalitetsutvecklingen i skolan (skr. 1996/97:112 s. 99 ff.). Enligt regeringens bedömning skall huvudansvaret för att genomföra kvalitetsgranskningarna och den nationella redovisningen ligga på Skolverket. De blir komplement till den tillsyn, uppföljning och utvärdering som Skolverket kontinuerligt ansvarar för. Granskningarna skall genomföras av statliga utbildningsinspektörer. Regeringen kommer i särskilda direktiv till Skolverket att ange inriktningen och vilka områden som skall granskas. Beroende på var fokus skall ligga bör även externa sakkunniga engageras för uppdragen. Utbildningsinspektörerna skall företräda skilda kompetensområden, inom landet såväl som från andra länder. Utskottet behandlar denna fråga mer utförligt i sitt betänkande med anledning av skrivelsen jämte de motioner som väckts med anledning av den, vilket betänkande utskottet avser att justera senare denna månad (bet. 1996/97:UbU13).

Vuxenutbildningen

I motion 1996/97:Fi91 (m) konstateras utifrån skrivelsen att besparingarna i kommunerna främst genomförs inom områdena *yrkesutbildning och påbyggnadsutbildning som vuxna vill genomgå i annan kommun*. Orsakerna till detta och konsekvenserna behöver undersökas, anser motionärerna. Inte minst av ekonomiska skäl bör samverkan över kommungränserna vad avser yrkesutbildning uppmuntras, hävdar de (yrk. 14).

Även u t s k o t t e t anser att den av motionärerna uppmärksammade utvecklingen inte är tillfredsställande. Sett till komvux som helhet minskade andelen elever som fick sin utbildning i annan kommun från 17,5 % läsåret 1991/92 till 9,5 % läsåret 1993/94 för att åter stiga något till 11,0 % läsåret 1994/95. Nedgången, anför regeringen, kan ha flera förklaringar. Den kan bero på att vuxnas behov av utbildning tillgodoses i den egna kommunen. Den kan också bero på att utbildningen saknas i hemkommunen och kommunen inte anser sig ha råd att betala för den i en annan kommun.

Utskottet instämmer i uppfattningen rent allmänt att samverkan mellan kommuner borde kunna motiveras av bl.a. ekonomiska skäl. Men det förefaller som om kommunen i varje enskilt fall ser det som en "extra" utgift att

betala kostnaderna för en yrkesutbildning/påbyggnadsutbildning i en annan kommun. Utskottet, som inte vill förorda en generell central reglering, förutsätter att kommunerna har uppmärksammat problemet och själva söker nå en lösning. Utskottet vill emellertid erinra om att det föreligger rätt för varje berörd kommun att för viss volym av påbyggnadsutbildningarna erhålla interkommunal ersättning (jfr prop. 1995/96:145, bet. 1995/96:UbU8 s. 15 f. och 2 kap. 17 § förordningen om kommunal vuxenutbildning, SFS 1992:403 i lydelse SFS 1996:338).

I sammanhanget vill utskottet peka på att regeringen i 1997 års ekonomiska vårproposition aviserar tillsättandet inom kort av en arbetsgrupp inom Regeringskansliet med uppgift att förbereda ett regeringsförslag, så att ett riksdagsbeslut om den kvalificerade yrkesutbildningens framtid kan fattas senast våren 1999 (prop. 1996/97:150 s. 84). Utskottet finner det inte omotiverat att man i det sammanhanget ser närmare på utvecklingen av de yrkesutbildningar/påbyggnadsutbildningar som nu är i fråga.

Med det anförda föreslår utskottet att yrkande 14 i motion 1996/97:Fi91 skall avstyrkas av finansutskottet.

Övrigt

Till sist tar utskottet upp yrkande 15 i motion 1996/97:Fi91 (m) vari begärs ett tillkännagivande till regeringen om vad i motionen anförts om redovisning av *hur de olika alternativen inom skola, omsorg m.fl. kommunala verksamhetsområden upplevs av dem som verksamheten är till för*. Generellt konstaterar regeringen att medborgarna är ganska nöjda med den kommunala servicen. En brist, menar motionärerna, är att regeringen inte valt att redovisa att medborgare som valt de privata alternativen inom t.ex. skola och omsorg ofta är mer nöjda. I den diskussion som förs om mångfald och kvalitet inom de kommunala verksamhetsområdena är det särskilt viktigt att lyfta fram hur resultatet till sist värderas av dem för vilka verksamheten är till.

U t s k o t t e t föreslår att finansutskottet avstyrker yrkandet. Inom Skolverket pågår studier om valfrihet och segregation, det s.k. Valsprojektet, där frågor av den arten som motionärerna väcker delvis har studerats. I rapporten Att välja skola – effekter av valmöjligheter i grundskolan (Skolverkets rapport nr 109) ges en beskrivning av effekter och förhållningssätt till rätten att välja skola i tolv kommuner, främst storstäder och större städer. Dessutom ges en beskrivning av bytesrörelser mellan skolor i olika skolområden samt i vilken utsträckning och på vilket sätt elever med olika socioekonomisk och etnisk bakgrund utnyttjar rätten att välja skola. Även i rapporten Likvärdighet – ett delat ansvar (Skolverkets rapport nr 110) berörs frågan om valfrihet. En utvärdering som redovisas i rapporten belyser effekter av möjligheten att välja skola i grundskolan. Enligt vad utskottet har erfarit fortsätter projektet sitt arbete.

Utbildningsutskottets förslag beträffande skrivelsen

Finansutskottet bör föreslå riksdagen att lägga skrivelsen i nu berörd del till handlingarna.

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Beatrice Ask (m), Bengt Silfverstrand (s), Ingegerd Wärnersson (s), Rune Rydén (m), Agneta Lundberg (s), Andreas Carlgren (c), Torgny Danielsson (s), Ulf Melin (m), Tomas Eneroth (s), Britt-Marie Danestig-Olofsson (v), Majléne Westerlund Panke (s), Gunnar Goude (mp), Tomas Högström (m), Ola Ström (fp), Tuve Skånberg (kd) och Majvi Andersson (s).

Avvikande meningar

1. Bidrag till enskild förskole- och barnomsorgsverksamhet, m.m.

Beatrice Ask (m), Rune Rydén (m), Ulf Melin (m), Tomas Högström (m) och Ola Ström (fp) anför:

Barnomsorg och skolstarten

Vi tycker att det är positivt att de enskilda förskolorna och fritidshemmen fortsätter att öka i omfattning. Ett viktigt steg för att ytterligare stärka de enskilda förskolornas position i avvaktan på mer genomgripande familjepolitiska reformer vore att *återinföra kommunernas skyldighet att lämna bidrag till enskild förskole- och barnomsorgsverksamhet*. Vi anser att riksdagen bör begära att regeringen skall återkomma med förslag härom. Bidragsreglerna bör utformas så att vissa verksamhetsformer, t.ex. familjedaghem, inte missgynnas. Barnomsorgen måste utformas efter föräldrarnas önskemål och barnens behov. Finansutskottet bör tillstyrka yrkande 7 i motion 1996/97:Fi91.

Likaså anser vi att finansutskottet bör tillstyrka yrkande 8 i samma motion med förslag att regeringen snarast skall återkomma med förslag om *sänkt ålder för skolpliktens inträdande*. Vi anser att skolplikten normalt skall inledas det år barnet fyller sex år. Det är beklagligt att regeringen inte kan fatta beslut i denna fråga, utan fortsätter att laborera med olika mellanformer, nu senast s.k. förskoleklasser.

Grundskolan och gymnasieskolan

Vi anser vidare att utbildningsutskottet bort tillstyrka yrkande 6 i motion 1996/97:Fi92 med begäran om en kartläggning av *elevers reella möjligheter att välja skola*. Det saknas uppgifter om hur många elever som har tillåtits

respektive har nekats möjligheten att välja annan skola än den som kommunen har anvisat. Rätten att välja skola inom det kommunala skolväsendet är av mycket stor betydelse – vid sidan av möjligheten att välja fristående skola – för att alla elever skall anses ha rätt att välja den skolmiljö och den profilering av skola som passar dem bäst. Det är angeläget att få fram en rättvisande bild av valfriheten inom skolan och att en process kommer i gång i kommunerna där man kan finna lösningar för att i högre grad kunna tillgodose föräldrarnas önskemål.

2. Utvärdering av kvaliteten i barnomsorgen, m.m.

Ola Ström (fp) anför:

Mot bakgrund av de omfattande omstruktureringar, effektiviseringar och besparingar som gjorts under senare år är det motiverat att regeringen föranstaltar om en *utvärdering av kvaliteten i barnomsorgen* i enlighet med yrkande 3 i motion 1996/97:Fi92. Som anføres i motionen bör det göras en bred analys av kvaliteten i förhållande till insatta medel och de behov som föreligger. Denna analys bör sättas i relation till beräkningsmetoderna i det kommunala kostnadsutjämningsystemet.

Vidare bör det göras en kartläggning av hur många *barn som står utanför den pedagogiska förskolan*. I likhet med motionärerna anser jag att alla barn, för att de skall få en god start i livet, bör erbjudas en pedagogisk förskoleverksamhet från tre års ålder. Jag finner det otillfredsställande vad som framgår av skrivelsen, nämligen att ett stort antal kommuner inte ger barn till arbetslösa och föräldralediga denna möjlighet. Därmed anser jag att utbildningsutskottet bort föreslå finansutskottet att tillstyrka motion 1996/97:Fi92 yrkande 4.

En kartläggning av möjligheterna för sexåringar att börja skolan bör också göras. Det är angeläget med en studie av orsakerna till att kommuner och skolor inte ansett sig kunna bereda intresserade sexåringar någon plats. Med hänvisning härtill anser jag att finansutskottet bör tillstyrka yrkande 5 i motion 1996/97:Fi92.

3. Skillnader vad gäller kostnaden för den kommunala skolan, m.m.

Beatrice Ask, Rune Rydén, Ulf Melin och Tomas Högström (alla m) anför:

Grundskolan och gymnasieskolan

Det framgår av skrivelsen att det föreligger stora variationer i *kommunernas kostnader för grundskolan*. De kan inte förklaras enbart av strukturella faktorer. Det finns enligt vår uppfattning all anledning att på nationell nivå gå vidare med analys av orsakerna till kostnadsskillnaderna, framför allt vad gäller i vilken utsträckning skillnaderna motsvaras av skillnader i elevernas kunskapsutveckling och skolans resultat i övrigt. Vi tillstyrker således bifall till yrkande 9 i motion 1996/97:Fi 91.

Elever och föräldrar har *rätt att välja mellan olika skolor* och kommunen bör informera om detta. Vi vill understryka skollagens tydliga skrivningar om rätten att välja skola och efterlyser en uppföljning av hur kommunerna agerar i denna fråga. Även frågan om hur kommunerna aktivt försöker förändra sin skolorganisation på sikt utifrån elevers och föräldrars önskemål bör belysas. Rätten att välja gäller även program i gymnasieskolan. Det är tydligt att på de program där många elever inte valt programmet i första hand är betygen lägre än på sådana där de flesta eleverna är förstahandssökande. Det är angeläget med en analys på nationell nivå av varför vissa program inte lockar så många förstahandssökande. Med hänvisning till vad vi här anfört föreslår vi att finansutskottet skall tillstyrka även yrkande 10 i motion 1996/97:Fi91.

När det gäller ökad valfrihet och mångfald i skolan spelar *de fristående skolorna* en särskild roll. Dessa skolor är i dag en viktig del av skolsystemet och ger elever, föräldrar och lärare större möjligheter att välja bland utbildningar, arbetsformer och pedagogiska inriktningar. De tjänar som motorer för förnyelse och förändring och bidrar därigenom till en utveckling av hela skolsektorn. Vi har i annat sammanhang motsatt oss införandet av de nya reglerna, vilka vi anser allvarligt försvårar för de fristående skolorna att bedriva sin verksamhet. Finansutskottet bör, anser vi, med anledning av yrkande 11 i motion 1996/97:Fi91 föreslå riksdagen att av regeringen begära en noggrann uppföljning av ifrågavarande bidragsregler, vilken bör redovisas för riksdagen.

Moderaterna har vid flera tillfällen föreslagit att ett system med *nationell skolpeng* skall införas. Förslaget återkommer nu i motion 1996/97:Fi91 yrkande 12. Finansutskottet bör tillstyrka det. Fördelarna med nationell skolpeng anges utförligt i motionen, varför vi avstår från att upprepa dem här.

Kvalitetsfrågorna har länge varit prioriterade i den moderata utbildningspolitiken. Vi anser att speciellt kommunerna i större utsträckning än i dag måste ta del i *kvalitetsarbetet i skolan*. På nationell nivå måste granskningen av de kommunala skolhuvudmännen fördjupas. För det ändamålet bör ett kvalitets- och utvärderingsinstitut skapas efter en omorganisation av Skolverket och SIH. En viktig aspekt av kvalitetsarbetet är den nationella utvärderingen i årskurs 5. Det är olyckligt att skolorna inte är skyldiga att delta i denna. Finansutskottet bör föreslå riksdagen att uttala sig för ett kvalitetsarbete i skolan i enlighet med yrkande 13 i motion 1996/97:Fi91.

Vuxenutbildningen

Det är en oroande tendens att kommunerna låtit besparingar på vuxenutbildningens område främst gå ut över sådan *yrkesutbildning och påbyggnadsutbildning som vuxna vill genomgå i annan kommun*. Det finns all anledning att närmare undersöka orsakerna till detta och vad konsekvenserna blir för den enskilde individen av kommunernas restriktivitet i nu berört hänseende. Vi föreslår därmed att finansutskottet skall tillstyrka yrkande 14 i motion 1996/97:Fi91.

Vi instämmer i motion 1996/97:Fi91 även när det gäller bristen i skrivelsen på en redovisning av hur medborgare har upplevt sitt val av de privata alternativen inom t.ex. skola och omsorg. De är ofta mer nöjda än de som valt den kommunala servicen. Gjorda undersökningar visar att de som aktivt väljer ett alternativ som passar just dem eller deras barn anser att kvalitet och variationsrikedom i t.ex. undervisningen bäst främjas om skolor med olika inriktningar, arbetssätt och huvudmän kan verka sida vid sida. I enlighet med yrkande 15 i motionen bör regeringen återkomma med en redovisning av *hur de olika alternativen inom skola, omsorg m.fl. kommunala verksamhetsområden upplevs av dem som verksamheten är till för.*

Särskilt yttrande

Grundskolan och gymnasieskolan

Andreas Carlgren (c), Ola Ström (fp) och Tuve Skånberg (kd) anför:

När det gäller frågan om *fristående skolor* nöjer vi oss med att i detta sammanhang erinra om vår grundläggande uppfattning, som framgår av den för de fyra borgerliga partierna gemensamma reservation 8 som finns fogad till utbildningsutskottets betänkande 1996/97:UbU14 (s. 24 f.). Vi anförde där att godkända fristående skolor även i fortsättningen skulle ha rätt till ersättning från elevernas hemkommuner. Vi var överens med regeringen om att de fristående skolorna skulle kunna verka på samma ekonomiska villkor som kommunala skolor. Det är angeläget att man nu följer upp tillämpningen av de nya bidragsreglerna, vilka kommer att tillämpas efter den 1 juli i år. Vi avstår från att nu föreslå något uttalande av riksdagen om fristående skolor.